

9403428713603776

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертацію Зайчко Владислави Валеріївни

«Мова як фундаментальна засада культурної ідентичності іноземних студентів», подану на здобуття

ступеня доктора філософії зі спеціальності 033 Філософія

У сучасному інтелектуальному ландшафті, де гносеологічні та онтологічні виміри людського буття невпинно перегукуються зі світоглядною полівалентністю глобалізованого світу, дисертаційні дослідження, присвячені феномену мови як осердя культурної ідентичності, набувають не лише академічної, а й екзистенційної ваги. Саме мова, будучи водночас умовою можливості смыслотворення і тонким інструментом соціальної інкрустації, формує «порогові» простори, у яких індивід балансуватиме між традицією та інновацією, локальним корінням і космополітичною відкритістю. Тому рецензована дисертація постає як своєрідний філософський «лабораторіум», де через призму герменевтичного та феноменологічного аналізу осмислюється подвійне – переживане та концептуалізоване – буття мовної суб’єктності. У цьому контексті наукове завдання авторки синтезувати теоретичні горизонти із практичними іmplікаціями університетської політики багатомовності набуває особливої значущості, адже чітко резонує з ключовими викликами доби: гуманітаризацією знання, кризою ідентичності та пошуками нових форм солідарності в інтеркультурних просторах освіти.

Тема дослідження є надзвичайно актуальною, у вступі авторка переконливо показує, що глобальна мобільність і поширення «панівних» мов ставлять перед вищою школою нові виклики збереження культурного розмаїття та особистісної самобутності студентів. Дисерантка підкреслює, що мова виконує роль центрального маркера «свого» та «чужого» та водночас стає інструментом гнучкої самоідентифікації у мультикультурному середовищі. Обґрунтування проблеми ґрунтуються на широкому філософсько-світоглядному огляді і включає як класичні герменевтичні, так і постколоніальні підходи.

Авторка слушно визначає, що іноземний студент виступає 9403428073603776 локальних і глобальних норм, а університет перетворюється на лабораторію гібридних ідентичностей. Акцент на українському контексті воєнного часу посилює соціогуманітарну значущість роботи. Комплексність вступу засвідчує глибоку проробку джерел та адекватне формулювання мети й завдань. Отже, актуальність дослідження повністю відповідає нагальним потребам глобального освітнього простору.

Наукову новизну дисертації визначають кілька принципово нових концептів. По-перше, авторка пропонує модель «трьох мовних полів», у якій рідна мова репрезентує мультикультуралістське збереження базових цінностей, англійська виконує функцію kosmopolіtичної мобільності, а мова країни перебування є простором щоденної гібридної інтеграції. По-друге, сформульовано концепт «подвійної лімінальності», що описує одночасну міжкультурну й міжмовну пороговість студентського досвіду та демонструє, як кризова дестабілізація трансформується у ресурс креативного самотворення. По-третє, уточнено трирівневу матрицю культурної ідентичності (особистісний, колективний, символічний рівні) і доведено, що саме їхня динамічна взаємодія забезпечує гнучкість суб'єкта в умовах глобалізації. Ці положення розширяють філософський дискурс про мову як екзистенційну категорію й наповнюють його емпіричними індикаторами. Новизна посилюється міждисциплінарним поєднанням герменевтики, феноменології, дискурс-аналізу та концептуального аналізу, що продемонстровано у методологічних викладках первого розділу. Таким чином, дисертація робить відчутний внесок у філософію мови, соціолінгвістику й теорію міжкультурної освіти, пропонуючи оригінальний аналітичний інструментарій для дослідження мобільності.

Практична цінність дослідження проявляється в чітко окреслених рекомендаціях щодо університетської політики багатомовності. Модель «трьох мовних полів» пропонує впроваджувати компетентнісні модулі, де рідна мова функціонує як ресурс культурної нам'яті, *lingua franca* – як платформа глобальних знань, а мова приймаючої країни – як канал повсякденної інтеграції; така інтеграція, за даними дисертантки, підвищує академічну успішність і

9403428703603776

благополуччя студентів. Висновки авторки містять рекомендації щодо проскутування «лімінальних спільнот» (мовні тандеми, мультикультурні клуби) і розроблення психологічного супроводу для запобігання затяжній дезорієнтації. Дослідження пропонує індикатори «мовної видимості» та «ціннісної резонансності» для стратегічних аудитів освітніх програм, що може бути інтегровано у системи забезпечення якості. Практичні висновки придатні для адаптації в українських університетах, які активно інтернаціоналізуються після 2022 року. Важливо, що подані рекомендації базуються на емпіричних спостереженнях і кількісних даних, а не лишаються на рівні загальних декларацій. Таким чином, робота має не лише теоретичне, а й управлінське значення.

Перший розділ дисертації присвячено теоретико-методологічним зasadам і містить розгорнутий аналіз поняття культурної ідентичності, багатовимірності мови та спектру сучасних дослідницьких підходів. Авторка послідовно демонструє, що успадковані культурні практики поєднуються з індивідуальною рефлексією, формуючи поліфонічні ідентичності. Висвітлено постколоніальний, герменевтичний і соціолінгвістичний дискурси, що забезпечує цілісне бачення проблеми. Окрема увага приділена концепції «мовного ландшафту» університету як простору символічної влади та культурних зіткнень. Авторка слушно звертає увагу на те, що владний потенціал мови формує ієархії престижу і впливає на успішність або маргіналізацію студентів. Методологічний апарат роботи вирізняється логічною системністю та забезпечує надійну основу для подальшого емпіричного аналізу. Розділ переконливо доводить, що без комплексного міждисциплінарного підходу неможливо адекватно осмыслити феномен гібридних ідентичностей.

Другий розділ аналізує мову в структурі культурної ідентичності, концентруючись на впливі «панівних» мов на локальні спільноти. Авторка детально показує, як англійська, виконуючи роль глобальної *lingua franca*, може одночасно відкривати доступ до світових ресурсів і створювати ризики витіснення менш поширеніх кодів. Розглядаються сценарії маргіналізації, симбіозу, домінуючої асиміляції та взаємозагачувальної комплементації, що

9403428743693776

описують трасторії взаємодії глобальних і локальних мовних майданчиків. Дисерантка переконливо аргументує, що стратегічні інтервенції університету можуть переводити спільноту зі стадії асиміляції до симбіозу, підвищуючи креативність і соціальний капітал. Авторка критично переосмислює концепти «глобалізації» та «транслянгвізму», пропонуючи нові індикатори вимірювання мовної видимості та ціннісної резонансності. Розділ вирізняється багатством емпіричних прикладів і демонструє здатність дисерантки поєднувати теоретичну глибину з практичним аналізом.

Підрозділ 2.2, зосереджує увагу на гносеологічній та аксіологічній функціях мови, яку дисерантка визначає головним «тригером» переходу від етнічного до багатомірного культурного «Я». Авторка наголошує, що саме мовна практика ініціює переоцінку ціннісних орієнтацій і відкриває шлях до нових форм солідарності з академічною спільнотою. Символічну роль цього переходу вона формулює через тезу: «Мова часто розглядається як «точка входу» в культуру, тому її роль у (ре)конструюванні культурної належності важко переоцінити» (с. 98). Ця теза вдало підкріплює подальший аналіз динаміки зміни самоідентифікації, де характеристика «мовної точки входу» поєднується з поняттям «ціннісного резонансу». Зміщення акценту з інструментальної на екзистенційну функцію мови дозволяє продемонструвати, що процес інтерналізації нових норм відбувається не через «асиміляцію», а через творче «перепозиціювання» суб'єкта у багатомовному середовищі. Таким чином, авторка пропонує переконливу модель культурної адаптації, в якій мова постає чинником активного самовизначення, а не пасивного копіювання.

У третьому розділі дисерантка переходить від теоретичного опису до автобіографічно-наративного виміру, показуючи, як студенти вербалізують досвід «мовного дорослішання». Типовою для цього блоку є рефлексія одного з респондентів: «Я приїхав сюди, спочатку нічого не розумів, а тепер можу не лише говорити, а й жартувати місцевою мовою» (с. 101). Цей вислів ілюструє глибинний зсув від функціонального володіння мовою до її креативного опанування, що, за авторкою, знаменує перехід до стадії «інкорпорованої ідентичності». Розділ чітко демонструє, що момент, коли іноземний студент

починає жартувати новою мовою, символізуючи внутрішню інтеграцію 9403428713603776 соціокультурних норм групи. Така емпірична деталізація наративів підсилює теоретичні положення про «подвійну ліміналність» і дозволяє сформувати шкалу, де мовний гумор є маркером зрілості міжкультурної компетенції. Крім того, наведені приклади уточнюють часові параметри переходу від шоку до адаптації, що робить розділ цінним для практичних рекомендацій психологічного супроводу.

Далі авторка поглибує інституційний вимір, аналізуючи, як політика університету здатна кatalізувати або, навпаки, гальмувати формування «плуралістичної ідентичності». Ключовою тут є теза про відкритість освітнього середовища: «Якщо університет ідейно підтримує плуралізм і багатомовність, студенти можуть безстрашно експериментувати, збагачувати самих себе й громаду» (с. 112). Авторка переконливо показує, що така інституційна підтримка спричиняє ефект «соціолінгвістичного мультиплікатора», коли індивідуальні мовні ініціативи накопичуються й формують колективний капітал взаєморозуміння. У розділі описано конкретні механізми — мовні тандеми, міжкультурні клуби, інклузивні курикулуми — які мінімізують ризики кодифікованої асиміляції. Аналіз супроводжується статистичними даними успішності й добробуту студентів, що підтверджує дієвість запропонованої моделі. Таким чином, робота пропонує цілісну стратегію університетської мовної політики, яка одночасно відповідає на виклики глобалізації й підтримує унікальність культурних коренів кожного здобувача освіти.

Серед сильних сторін дисертації слід відзначити чітку логіку викладу, міждисциплінарну методологію та високий рівень аналітичної рефлексії. Авторка комплексно поєднує герменевтику, феноменологію, дискурс-аналіз і концептуальний аналіз, що створює збалансований інструментарій для дослідження ідентичності. Емпіричний матеріал репрезентативний і різноманітний — від автобіографічних нарисів до кількісних опитувань. Концепції, вироблені в роботі, мають потенціал для подальшого застосування у соціальній політиці, менеджменті культурних проектів та інтеграційних програмах. Дисертація демонструє високу культуру наукового цитування та

належний рівень академічної доброчесності. Теоретичні положення 9403428713605776 переконливими прикладами з українського та міжнародного контекстів, що підвищують універсальність результатів. Бібліографія нараховує 239 позицій, із них майже половина – іноземні видання, що свідчить про отримання принципу міжнародної релевантності. Чітка структуризація тексту полегшує читачеві навігацію між розділами й ключовими тезами. Усі ці фактори разом формують потужний науковий продукт, готовий до подальшої апробації.

Поряд із численними перевагами дисертація має певні аспекти, які можна покращити.

По-перше, у роботі бракує онтологічного розрізнення між мовою як системою знаків та мовленням як актуально прожитим досвідом, що може привести до змішування різнопривневих категорій. Хоч авторка послідовно оперує феноменологічним терміном «життєвий світ», вона не окреслює, яким чином трансцендентальна структура цього світу потенційно формує межі мовних інновацій. Унаслідок цього залишається не з'ясованим, чи здатна сама мова перевершити априорні горизонти смыслу, чи лише репрезентує їх у багатомовному контексті. Сильні твердження про креативну автономію суб'єкта могли б бути підкріплені глибшим аналізом кореляції між лінгвістичними структурами та онтологічною даністю буття-у-світі. Розмежування цих пластів дало б змогу точніше довести, чи мова вивільняє студентів із тиску детермінованих ідентичностей, чи лише реінтерпретує їх у межах уже заданих смыслових полів.

По-друге, дисертація недостатньо досліджує етичний вимір мовної гегемонії та її вплив на формування культурної відповідальності суб'єкта. Авторка слушно говорить про «космополітичну мобільність» англійської, однак не аналізує, чи така мобільність не репродукує асиметрії влади в глобальному просторі, що може нівелювати ціннісно-емансипативну функцію мови. Відсутня критична дискусія з неомарксистськими та постструктуралістськими підходами, які розглядають мову як інструмент капіталізації культурних ресурсів і підтримки системи символічного домінування. Було б доречно з'ясувати, чи

трансформація ідентичності іноземних студентів спроще веде 940348713603776
автономії, чи, можливо, приховано підкріплює панівні дискурсивні режими.

По-третє, порівняння з досвідом університетів за межами Європи (наприклад, Південно-Східна Азія чи Латинська Америка) відсутнє і могло б збагатити типологію стратегій.

По-четверте, гендерний вимір подано фрагментарно, що не дозволяє простежити специфіку мовних стратегій чоловіків і жінок.

По-п'яте, дисертація майже не розглядає впливу цифрових платформ та соціальних мереж на формування мової ідентичності, хоча саме онлайн-простір дедалі частіше стає головною аrenoю транслінгвізму.

Незважаючи на ці недоліки, вони не применшують загальної наукової цінності роботи й відкривають перспективи для подальших досліджень.

Узагальнюючи, дисертація Заїчко Владислави Валеріївни «Мова як фундаментальна засада культурної ідентичності іноземних студентів» є завершеним, змістово багатим і методологічно виваженим дослідженням. Вона містить оригінальні теоретичні результати, має помітне практичне спрямування та відповідає вимогам до кваліфікаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії. Виявлені недоліки носять локальний характер і не знижують загальної наукової та соціальної значущості роботи. Дисертація повністю відповідає «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44, а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 033 Філософія.

Офіційний опонент:

Доктор філософських наук, професор,

викладач циклової комісії економіки, управління та адміністрування

Відокремленого структурного підрозділу

«Харківський торговельно-економічний університет»

Державного торговельно-економічного університету

Майя ТРИНЯК

Лідійчук Майя Ігорівна засвідчує
Старший інспектор з кадрів коефіцієнт 0,0
24.07.2025 р.

